

VLADIMIR HORVAT:

Bartol Kašić – otac hrvatskoga jezikoslovlja. Zagreb, Hrvatski studiji – Studia Croatica, 1999., 334. str. ilustr., 24 cm (bilj. 831)

1. Prijateljski darovanu knjigu (Spasovo 2000.) pročitao sam s iskrenom željom da iz cjelovite knjige s kojom je Vladimir Horvat stekao akademski stupanj doktora znanosti (dr.sc.) upoznam Bartola Kašića, našega hrvatskog isusovca. Uz svoj životni dušobrižnički poziv rođeni Pažanin (1575.) ostavio je duboki, jedinstveni trag u uljudbenoj povijesti svoga naroda. Pripadnik u ono doba mladoga, svježeg crkvenog reda, isusovac Bartol Kašić se iznad zavjetovane poslušnosti uzdigao svojom izobrazbom do visokog stupnja vjerovjesničke službe u krajevima koji su oduvijek bili zazorni svim zapadnjačkim crkvenim i državnim ustrojima. Kada je Kašić umro (Rim, 1650.) ostala je pisana baština koju je spomenuo, zabilježio i o njoj kritički progovorio Vladimir Horvat u novoj knjizi, u poglavlju *Kritička bibliografija Bartola Kašića* (str. 41-49), duboko uvjeren da je Kašić »pažljivom jezikoslovnom refleksijom proučio hrvatski jezik i otkrio njegove implicitne jezične zakonitosti: odnose među riječima i oblicima i zakonitosti njihove upotrebe...« (str. 289). Svoje znanje i poznavanje Kašića, svoga davnog redovničkog subrata, Horvat je u ovoj knjizi složio i rasporedio u *jedanaest* cjelina koje se nižu sljedećim redosljedom: *Kritička biografija Bartola Kašića* (str. 15.-38.), *Kritička bibliografija Bartola Kašića* (str. 41.-49.), *Isusovci, jezikoslovlje i slavenski svijet* (str. 51.-70.) *Jezikoslovni radovi mladoga Kašića* (str. 73.-141.), *Bartol Kašić kao pjesnik i pisac* (str. 151.), *Kašićevo životno djelo – hrvatski prijevod Biblije* (str.

153.-196.), *Slavistički spisi Bartola Kašića u obranu: apologija hrvatske Biblije (...)* (str. 199.-228.) *Kašićev ispravak Bandulavičevog lektionara – Correttione dell'epistole et Evangeliti Illirici* (str. 239.-255.), *Konačna zabrana tiskanja Kašićevog prijevoda Svetoga Pisma na hrvatskom jeziku i latinicom* (str. 259.-267.), *Kašićeva jezikoslovna pobjeda – Ritual rimski* (str. 269.-279.), *Zaključak: Kašićev utjecaj na razvoj hrvatskoga standardnog jezika* (str. 281.-285.) Slijedi zatim *Bibliografija, Sažeci, Popis ilustracija, Kazalo osobnih imena*.

2. Već u *Predgovoru* pisac Vladimir Horvat je bez ikakve suzdržanosti proglasio Bartola Kašića velikanom sljedećim riječima: »On je prvi hrvatski jezikoslovac i jedan od prvih slavista, revan misionar i papinski vizitator, prevoditelj čitave Biblije i *Rituala rimskog*, vrstan teolog i velikan religijske kulture, cenzor knjiga i hrvatski propovjednik u bazilici sv. Petra u Rimu. Unatoč svemu tome, on još uvijek nije dovoljno poznat.« (str. 5). Rečenice Horvatove su pomalo natopljene zaneseñošću ali njegov posao oko predstavljanja hrvatskoj znanosti i općinstvu našega sunarodnjaka treba prihvatiti kao *ozbiljan rad* kojim se promiče isusovačka baština među Hrvatima, posebice pak lik učenog isusovca, Kašića i njegova djelovanja. Sigurno je Vladimir Horvat bio najpozvaniji i učiniti ovakvu knjigu jer je puno istraživao, proučavao Kašićeva djela i o njima pisao (usp. *Bibliografija*, str. 293.-309., 21 jedinica).

Odlučujući se za naslov knjige Horvat je bio na teškoj kušnji: želio je u njemu lapidarno izreći i istaći sadržajni smisao svoga djela; za njega je Kašić bio svestrani intelektualac koji nije odbijao nijednu službu niti se bojao teškoća, ali je uvijek bio razborit; znao je lučiti bitno od nebitnoga držeći se uvijek postupnosti: da za

većim ciljevima treba početi od temeljnih potreba i zahtjeva: Biti vjerovjesnik, propovjednik u krajevima nepoznatim, pohoditelj Crkvi i vjernicima pod gospodstvom inovjeraca, trebalo je sve to Kašiću obaviti što savjesnije i pouzdanije. Stoga je morao početi od pripreme potrebnih knjiga na jeziku i pismu ljudi i krajeva kamo je odlazio. U *Pristupu* (str. 9.-12.) Horvat sažeto govori okvirmo o ulozi Kašićevoj u rješenjima oko *pisma* bogoštovnih knjiga i o jeziku u njima; svoja razmišljanja zaključio je priopćenjem podataka o pronađenim novim djelima (i građi) Bartula Kašića (str. 13-14). Treba pripomenuti da se Horvat nekoliko puta u ovoj knjizi vraća Kašićevoj bibliografiji (osim spomenutih stranica još primjerice na str. 41.-49.). Horvat i kritički razmišlja o piscima koji su popisivali Kašićeva djela (npr. M. Stojković, M. Vanino, L. Szilás i dr.); no vrijedan je osobni prinos Horvatov: *Moje istraživanje arhivskih tekstova Kašićeva jezikoslovnog djelovanja* (str. 81 ss).

3. I dok sam listao i čitao Horvatovu knjigu razmišljao sam o njegovu metodološkom pristupu u prikazu Bartola Kašića, kojega naziva ocem hrvatskoga jezikoslovlja. Dopuštam sebi slobodu priopćiti pomisao, da su neke druge osobe pružile shematski raspored građe u koji je Horvat kao u zadane pretince »utrpavao« svoju vrijednu građu. Čini mi se, naime, da je raspored građe prikladniji monografiji književnika nego li jezikoslovca. No, na koricama knjige otisnuta je pouzdana tvrdnja da je najnovija Horvatova knjiga »logičan« slijed cjelokupnoga Autorova bavljenja Kašićem, jer je on u svojim prethodnim radovima obrađivao gotovo sva pitanja o Kašićevu životu, o njegovu djelovanju ili o izdanjima njegovih djela (Nikica Kolumbić). Drugi pak »recenzent« Josip Bratulić ističe kao posebnu vrijednost knjige nova otkrića nepoznate građe o Ka-

šiću koje je Vladimir Horvat uključio u svoju najnoviju knjigu. Među recenzentima je jezikoslovcima poznati Ivo Pranjković, koji »posebno upozorava na podatke vezane za Konverzacijski priručnik za Hrvatsko-talijanski rječnik te za *Ispravak* Bandulavićeva *Lekcionara*.«

Na upit koji dio Hrvatove knjige treba izlučiti i istaknuti, jamačno nema odgovora. Knjiga je ova svojevrsni mozaik složen od više dijelova, ali spretno povezanih u cjelinu, u potpunu knjigu kojoj je nametnut zajednički naslov. Nije zabuna kad rabim pridjev *nametnut*, jer bi jednostavni naslov složen od imena i prezimena isusovca Kašića mogao zadovoljiti i pokriti sadržaj knjige. Ističući pak Kašića kao oca hrvatskog jezikoslovlja Horvat potiče znatiželjnost čitatelja da potraži zanimljive rasprave Kašićeve o slovničkim osobitostima hrvatskog jezika, o primjeni stanovitih slovničkih zakonitosti i sl. Toga prema načelima izradbe jezičkih rasprava nema u knjizi, ali Kašićeva razmišljanja o crkvenoslavlenskom, o glagoljici, o rusifikaciji, o latinici pobuđuju i suvremeničke, znanstvenike i kulturne djelatnike. Povijesni prikaz Kašićeva rada zadovoljava znanstvenu kritičnost, deskripcija postanka pojedinih djela Kašićevih (*Konverzacijski rječnik, Gramatika*) je utemeljena na skupljenim podacima i uredno pročitanim rukopisima. Možda je Horvatu bliži bio Kašić »kao pjesnik i pisac« (str. 151 ss). Bez slovničke obradbe Horvat je zanimljivo prikazao odnošaje Kašićeve sa Svetim zborom za širenje vjere (*Congregatio de propaganda fide*), s rimskim jezičnim povjerenstvom (komisija), s tajnikom Sv. Zbora (...) F. Ingolijem i drugim osobama i ustanovama.

4. Uz razmišljanja o naslovu knjige, o metodološkom postupku mora se spomenuti bogatstvo knjiga, rasprava i članaka kojima se Vladimir Horvat služio u ra-

du (u knjizi su 831 bilješka). Sastavljač knjige je bio dosljedan u obrani »uglavnom isusovačkih rječnika« (str. 5) odlučan je u isticanju istine »da je samouki Srbin Vuk Stefanović Karadžić, s kojim je, iz političkih razloga, jezikoslovno manipulirao bečki dvorski knjižničar Slovenac Jernej Kopitar, prisutan u svim srpskim knjigama« (str. 5.). Protiv jezikoslovnih lopovština je Horvat ustao, protiv njih se uvijek bori svojim proučavanjem Kašićevih jezikoslovnih djela. Knjiga Horvatova može i mora biti poticaj znanstvenicima koji mogu ozbiljno prihvatiti njegovo djelo kao polazište za detaljnije jezikoslovno proučavanje Kašićevih djela.

Budući da sam zavičajno vezan za hrvatsko Podunavlje pozorno sam pročitao tekstove o Kašićevim misijskim putovima. U ozbiljnoj raspravi franjevca rodnom iz Bača (pogubljen na Petrovo 1945.) pročitao sam sumnju u Kašićev prijelaz preko Dunava. No, o tome nema spomena, što ne umanjuje cjelovitost Horvatove knjige o Bartolu Kašiću.

Ante Sekulić

ANTON TOMARUT, *Smijem biti slab*, Kršćanska sadašnjost, Zagreb, 2000., str. 223.

Knjiga dr. Antona Tamaruta »*Smijem biti slab*« u izdanju »Kršćanske sadašnjosti« iz Zagreba zbir je autorovih tekstova objavljenih u »*Kvarnerskom vezu*«, »*Zvonima*«, »*Vjesniku Đakovačke i srijemske biskupije*«, »*Živoj zajednici*« i drugdje te sada sakupljen u jednoj knjizi.

Sam autor u uvodu kaže kako su tekstovi raznorodni upravo zbog naravi publikacija za koje je pisao, a povezuje ih upravo njegova osoba. U ovoj se knjizi ne radi o teološkim radovima u strogo

znanstvenom pogledu, ali oni jesu ono što im stoji u podnaslovu – »teologija za svaki dan«.

Sam naslov knjige, budući da je ponešto poetičan, možda skriva malu zamku za čitatelja, koji će, međutim, brzo otkriti kako se u njemu vješto skriva osnovana intencija i određenje ove knjige. A ona je eminentno kršćanska.

U 54 teksta Tamarut nam pruža neka vlastita promišljanja o suvremenim i vječitim temama ljudskoga života. Pritom on polazi od općih mjesta kršćanske vjere, ali se usudi zaviriti i u poneki skriveniji kutak. Pošav od biblijskih tekstova on promišlja naprosto o životu, o kršćanskim zbiljama te traži i nalazi odgovore koje takvo teološko promišljanje može ponuditi suvremenom čovjeku.

U osnovi u knjizi ćemo naići na dvije razine tekstova. U jednim je naglašen zahtjevniji teološki diskurs, a u drugim meditativan i ležerniji način pisanja. Pritom Tamarut polazi od općeprihvatljivih i već etabliranih stanovišta do prepročitavanja i ulaženja u dublju i ljudskiju zbilju. Njegovo polazište nije uvijek očekivano. Kao primjer navodim tekst »*Vjera i more*«.

Autor u ovim tekstovima baca novi snop svjetla na već uočeno, pri čemu njegov reflektor osvjetljuje pojedinosti, sklappajući ih u skladnu cjelinu. Pritom on predmet svoga promatranja ne osvjetljuje toliko psihološkim, sociološkim ili antropološkim snopom svjetla, već je njegova »lampadina« teološko promišljanje. U tome se služi crkvenim naukom, počevši od dokumenata, preko starijih autora do izabranih mišljenja suvremenijih teologa. Njegov pristup temi je ustvari teološka refleksija kojoj katkad dodaje ponešto poetsko-eseističkog načina te se tako spušta i u konkretne životne okolnosti. U Tamarutovim teološkim meditacijama ima ponešto od otačkog stila i postupka. Svoju misao